УДК 811.131.1'373.45'42:341.76

Ольга Пономаренко, канд. філол. наук, докторант
Київський університет імені Тараса Шевченка, Київ

ІНТЕРДИСКУРСИВНІСТЬ ЯК ПРОВІДНА РИСА ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ (на матеріалі виступів екс-Міністра закордонних справ Італії Дж.Терці ді Сант-Агата на IX Конференції Послів у Римі)

Аналізуються випадки вживання характерних елементів інших дискурсів у дипломатичному. Доводиться притаманність останньому значного ступеня інтердискурсивності та інтегративності. Констатується переважання економічної, політичної, юридичної та військової лексики в дипломатичному дискурсі, а також використання в ньому лексем з несуміжних дискурсів. Це уможливлює моделювання поля лексичних одиниць дипломатичного дискурсу з виділенням ядра – суто "дипломатичної" лексики.

Ключові слова: дипломатичний дискурс, інтердискурсивність, лексичні одиниці.

Тотальна глобалізація в сучасному світі спричинила високий ступінь взаємозалежності, інтеграції, обміну, збагачення та/чи уніфікації, інтеракцій, проникності суспільних зв'язків, процесів і їх учасників. Аналогічні явища (кроскультурні діалоги, міжмовна контамінація, комунікативна дифузія) спостерігаються у мові та мовленні, оскільки останні обслуговують і супроводжують усі сфери діяльності людини. Проекцією глобалізаційних процесів у філології можна вважати вже усталене поняття "інтердискурсивності", яке належать до основних характеристик дискурсу на загал. Не є винятком і дипломатичний дискурс, адже його учасники на міждержавному рівні займаються вирішенням досить широкого кола питань – від політичних, економічних, військових до, приміром, сприяння у проведенні вузько галузевих міжнародних конференцій у галузі медицини, космічних досліджень або ж організації культурних заходів і спортивних змагань.

Свої ґрунтовні наукові праці дослідженню дипломатичного дискурсу присвятили: О.О. Вебер [2004], Т.О. Волкова [2007], Н. Кащишин [2009], Г.С. Кожєтєва [2012], О.М. Мацько [2001], О.В. Метелица [2002], Р.В. Поворознюк [2004], H.Bresslau [1998], Serra E. [1985]. Інші дослідники теж долучилися, більшою чи меншою мірою, до вивчення окремих аспектів дипломатичного дискурсу (М.В. Беляков, С.Г. Гась, Т.В. Зонова, О. Маня, Л.А. Нефедова, Л.М. Терентий, M.G. Angeli Bertinelli, L.Piccirilli).

Натомість інтердискурсивність увійшла до кола наукових інтересів В.Є.Чернявської [2007], О.К.Рябініної [2008], Н.М.Пелевіної, О.С.Сачави, K.V. Bhatia та інших. Так, за дефініцією О.К.Рябініної [9, с. 6-7], *інтердискурсивність* це "здатність поєднувати в собі риси інших дискурсів, унаслідок чого відбувається взаємообмін не лише екстралінгвальними, але й мовними засобами, притаманними кожному з залучених до комунікативної дифузії дискурсів". Поділяючи такий погляд на зазначені характеристики будь-якого дискурсу, проілюструємо випадки маніфестації інтердискурсивності у дипломатичному дискурсі на прикладі Італії.

У цілому, в дипломатичному дискурсі відсоток текстів, в яких ідеться про вузько "дипломатичні" питання – посольські чи консульські справи, специфічні робочі документи МЗС тощо, не такий вже й високий. На думку С.Г.Гась [4, с. 29], центр сучасної дипломатичної лексичної системи утворюють терміни, які безпосередньо пов'язані з дипломатичним правом, а також загальні терміни, що стосуються інших аспектів міжнародного права. Серед цих термінів дослідниця звертає особливу увагу на словосполучення з прикметниками "дипломатичний, консульский, міжнародний". Наведемо кілька прикладів лексичних одиниць, притаманних, на нашу думку, суто ***ДИПЛОМАТИЧНОМУ ДИСКУРСУ***. Це, передовсім:

- назви **дипломатичних посад і рангів** (пряме називання): *...voi, che siete i nostri ambasciatori nel mondo...* [14]; *il ministro* [15];
- назви **дипломатичних працівників** (непряме/описове називання): *il personale della Farnesina...*; *le donne e gli uomini della Farnesina...*; *i diplomatici italiani...* [15];
- назви **дипломатичних установ**: *la Farnesina, ambasciate, missioni di sistema, ...missione esteri in Italia e italiani all'estero* [14]; *la politica estera, atlantica e mediterranea*; *l'azione delle sedi all'estero...*; *Nelle mie missioni all'estero [...] sono state coinvolte più di 500 aziende italiane* [15];
- назви **дипломатичних заходів**: *la Conferenza degli Ambasciatori* [14]; *il concorso diplomatico; ...attraverso l'intenso programma di missioni...* [15];
- назви **дипломатичних документів**: *visti emessi in...* [14]; *risoluzioni adattate dalle Nazioni Unite...* [15];
- назви **дипломатичних дій**: *la concessione dei visti* [14];
- інші сталі та оказіональні сполучення з лексичними одиницями, **похідними від слова "diplomazia/diplomatico"**: *(la missione della) diplomazia italiana; azione diplomatica esterna*; *L'attività dell'intera struttura diplomatica italiana è incessante…* [14]; *un diplomatico; il carattere della diplomazia italiana...* [15];
- інші сталі та оказіональні сполучення з лексичними одиницями, **похідними від слова "console"**: *i nostri consolati* [15];
- інші сталі та оказіональні сполучення з лексичними одиницями, **похідними від слова "internazionale"**: *relazioni internazionali, la communità internazionale* [14]; *il processo d'internazionalizzazione...; studiosi e specialisti di relazioni internazionali* [15];
- інші сталі та оказіональні сполучення з лексичними одиницями, **похідними від слова "estero"**: *la continuità di politica estera; la politica estera italiana ed europea*; *La politica estera italiana in tema di sicurezza ha idee chiare* [14]; *in servizio all'estero* [15].

Є немало прикладів того, як в одному реченні чи, принаймні, в межах одного висловлювання мовець уживає **кілька одиниць**, притаманних дипломатичному дискурсові: *la nostra diplomazia attua una politica estera...; La politica estera è e deve continuare a essere un punto centrale per la credibilità internazionale...* [15].

Безперечно, коло проблем, порушуваних і/або вирішуваних учасниками дипломатичного дискурсу, є доволі широким, а їхні функціональні обов'язки та завдання – численними та різноманітними. Тому, з огляду на ці обставини, видається за можливе ***передбачити, що кількість проявів інтердискурсивності в дипломатичному дискурсі буде значною***. Нам також видається логічним ***припустити, що найбільше проявів інтердискурсивності фіксуватиметься на лексичному рівні***, за яким слідуватиме стилістичний (усталені вирази, кліше, фразеологізми), що, у свою чергу, зумовлюватиме ***різноманітне функціональне та емоційне забарвлення дипломатичного дискурсу***.

© Пономаренко О., 2014

Продемонструємо підтвердження висловленому на конкретних прикладах, розглянувши типові випадки реалізації інтердискурсивності у дипломатичному дискурсі. Для аналізу було обрано виступи Міністра закордонних справ Італії на IX Конференції Послів Італії [14] та [15], оскільки цей захід у дипломатичному світі є регулярним. З іншого боку, текст виступу Міністра не можна прирівнювати до зразка його ідіолекту, оскільки для створення подібних промов залучаються, зазвичай, кілька досвідчених фахівців провідних департаментів зовнішньополітичного відомства, а частину інформації, за потреби, надають інші профільні міністерства та установи. Таким чином, подібні виступи слугують належним зразком мовлення (тексту) для компаративного аналізу в якісному та кількісному плані. За нашими спостереженнями, найчастіше в дипломатичному дискурсі Італії вживаються лексичні одиниці з:

ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ:

es.: *Un motivo in più per cercare riferimenti politico-culturali più fermi, per affermare concetti e mete di valenza strategica [...] della nostra azione politica. Sono insorti e divenuti evidenti limiti e contraddizioni superabili solo attraverso un pieno e coerente compimento politico del progetto europeo. Particolare attenzione va riservata all'obbiettivo della crescita in funzione politica* [14]. У наведеній цитаті з виступу Міністра є **словосполучення з компонентом "*politic-*"** – центральним у терміносистемі цього виду дискурсу.

Послуговуючись лексемами політичного дискурсу, дипломат вживає **назви посад ключових політичних фігур** країни: *Soprattutto voglio sottolineare la rinnovata partecipazione del Presidente della Repubblica, [...], e del Presidente del Consiglio, che concluderà domani i nostri lavori. A questo proposito mi sembra opportuno ricordare le parole pronunciate dal Presidente Napolitano lo scorso settembre. Il Capo dello Stato ci ricordava che...* [14].

Абстрактні іменники (включно іменники із закінченням на *-ione*, **назви універсальних і/або етноспецифічних концептів, цінностей** тощо), які фіксуються як частотні у політичному дискурсі, зустрічаються і в мовленні дипломатів: .. *condividere concretamente il valore assoluto [...] della libertà [...] di democrazia; ...è necessario ritrovare l'orgoglio di appartenere a un grande Paese, la nostra comunità nazionale...; ...promuovere i processi della democratizztizzazione...* [14].

Поруч із засиллям абстрактних іменників, часто вживаними є **назви державно-політичних об'єднань, організацій, установ, угрупувань** тощо: *...un'integrazione sempre più stretta e comprensiva tra gli Stati unitisi prima nella Comunità e poi nell'Unione. ...partecipiamo attivamente alla ridefinizione delle strategie fra l'Unione e i Partner mediterranei nell'ambito della Politica di Vicinato* [14].

При цьому, у межах одного речення очільник дипломатичного відомства може вживати по **декілька** лексичних одиниць політичного дискурсу **поспіль**: *Il governo e la diplomazia italiana sentono l'importanza e l'urgenza di ravvivare il processo d'integrazione europea. La forza delle idee e di una politica permeata di senso dello Stato, che contraddistingua in modo eminente la diplomazia italiana, deve essere la base per una crescita equa e uno sviluppo solidale* [14].

ЕКОНОМІЧНО-ФІНАНСОВОГО ДИСКУРСУ:

Серед усіх лексичних одиниць, запозичених у дипломатичний з економіко-фінансового дискурсу, кількісно переважають окремі **слова та сполучення з компонентами "*econom-*" і "*finanz-*"**, які утворюють ядро економічного (фінансового) дискурсу, позначаючи його:

- **сферу на загал**: *mi riferisco [...] alla presenza dell'economia italiana nel mondo* [14];
- ключові **поняття**: *...in particolare per quanto riguarda i finanziamenti...; ...esclusivamente sul piano dello sviluppo economico* [14];
- вирази та **кліше** в усталеній формі: *Credo che oggi la nostra responsabilità sia di contribuire alla [...] crescita economica... . Sul piano economico il lavoro della Farnesina [...] e quest'idea [...] dello sviluppo economico. L'influenza di un Paese [...] non è solo definita dalle sue prospettive economiche e finanziarie, ma più in generale dalla sua solidità. ...evedenti carenze strutturali della propria governance economico-finanziaria. ...Accordi internazionali di [...]promozione economica* [14];
- **модифіковані** (поширені) сталі вирази та **кліше**: *Il nostro governo ha dovuto affrontare sin dai primi giorni della sua azione condizioni di finanza pubblica ad alto rischio...* [14].

Передбачувано у своєму виступі вживає керівник МЗС Італії й **назви посад економічної сфери діяльності**: *Insieme con il Ministro per lo sviluppo economico Passera...* [14].

Наступну (за поширеністю) групу економічних термінів у дипломатичному дискурсі утворюють окремі **слова та сполучення з компонентами "*commerc-*" та "*mercat-*"**: *L'"Asean Awareness Forum" ha messo in evidenza le possibilità di commercio e investimento in dieci paesi ASEAN, un mercato in via di integrazione con 600 milioni di abitanti* [14].

Дипломат уживає й інші лексичні елементи економічного дискурсу, які, у свою чергу, теж можна розподілити за аналогічними групами:

- ключові **поняття**: *Parlo di esportazioni, investimenti esteri in Italia e italiani all'estero; ...che influenzano la nostra sicurezza, le esportazioni e gli approvvigionamenti; ...abbiamo approfondito le opportunità di investimento in paesi come Angola, Corea, Etiopia, Iraq, Mozambico, Serbia, Uganda e Vietnam* [14];
- вирази та **кліше** в усталеній формі: *...l'efficienza della spesa pubblica...; ...promuovendo investimenti italiani fuori dai confini; ...è necessario lavorare affinché la comunità internazionale possa condividere concretamente il valore assoluto...; le pesanti situazioni debitorie. La concessione dei visti è in netto aumento rispetto agli anni precedenti, con evidenti benefici per il volume d'affari* [14];
- лексеми, що позначають **дії**, властиві економічному секторові: *dalla percezione che di sé sa offrire...* [14].

Звичним для дипломатичного дискурсу стало і використання **назв підприємств і організацій**, які діють у внутрішньому та зовнішньому економічному секторі країни: *mi riferisco all'impegno delle aziende italiane...; ...per la sicurezza nel Mediterraneo e per le nostre imprese. Sosteniamo le imprese e cerchiamo per esse nuovi mercati.... Basti ricordare che solo in questo ultimo anno oltre 500 aziende italiane sono state coinvolte...* [14].

І, нарешті, у мовленні головного дипломата країни вдалося зафіксувати використання сталого звороту, в якому початково економічний термін вжито **у переносному значенні** (від "*spendere*" – "витрачати" до, буквально, "*spendere una credibilità*" – "*поширити свою довіру на...*"): *Su questi temi Italia può spendere una credibilità...* [14].

Відтак, першим очевидним висновком цієї наукової розвідки є ***кількісне переважання в дипломатичному***

дискурсі лексичних одиниць з політичного та економічно-фінансового дискурсу, що цілком узгоджується з пріоритетністю (навіть переважанням) міжнародної політичної та економічної складових, а також посиленню уваги до економічного вектора у зовнішньополітичних відносинах на міждержавному рівні в умовах сучасного глобалізованого суспільства.

За економічними термінами та лексичними одиницями на другому місці, у спадному порядку, були виявленні – прогнозовано – елементи юридичного, ділового та військового дискурсів. Менш очікуваною була кількісно рівнозначна наявність у дипломатичному дискурсі лексем з медичного, фізичного, архітектурного, будівельного, літературного, театрального дискурсів. Запозичення з інших видів дискурсів були зафіксовані як менш численні чи поодинокі (оказіональне вживання). Проілюструємо це наступними прикладами з:

(ОФІЦІЙНО-) ДІЛОВОГО ДИСКУРСУ:

Переважно йдеться про:

• **офіційні назви посад** різних гілок влади: *Signor Presidente della Camera, Cari Ministri e Autorità presenti, Cari Sottosegretari e Segretario Generale...; Il nostro governo ha dovuto ...* [14];

• **мовні формули**, вживані у привітаннях, звертаннях тощо: *Desidero innanzitutto ringraziare le Autorità e le Personalità...* [14];

• **сталі** вирази та мовні **кліше**: *...le Personalità che hanno accettato il nostro invito...; ...che ci onorerà fra poco con la sua presenza...; ...nell'agenda internazionale...* [14].

Наявність термінології ділового обороту в дипломатичному дискурсі пояснюється належністю останнього, згідно більшості класифікацій, до інституційного виду дискурсу.

ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ:

У наведених нижче прикладах дипломат уживає притаманні мовленню військових:

• **абстрактні та віддієслівні іменники** ("дисципліна", "виклик/загроза", "союзники", "озброєння"): *...poiché la disciplina e l'efficienza sono necessarie [...]; Spengler era forse pessimista, ma non c'è dubbio che il nostro mondo si trovi oggi di fronte a sfide estremamente difficili. Un approccio privo di tentazioni egemoniche e una condotta leale nei rapporti con gli alleati e i Paesi amici* [14];

• **(діє)прикметники** та сполучення з ними ("завойована" довіра, "вражені", "які зазнали наслідків війни"): *Crescita vuol dire dunque anche agire in favore della stabilità, [...] una credibilità conquistata per merito di...; ...nei paesi colpiti dalla guerra* [14].

У досліджуваному виступі були відзначені випадки запозичення слів з їх подальшим використанням у **переносному значенні**. Ці лексичні одиниці в першому своєму значенні є назвами військових дій: *Nell'ultimo anno si sono verificati cambiamenti che forse pochi avevano previsto. ...l'Italia è intervenuta nella recente crisi libica e sta facendo sentire la sua presenza in Siria. Il nostro governo ha dovuto affrontare sin dai primi giorni...; ...significa difendere i diritti umani...* [14].

Також і у випадку запозичень з військового дискурсу дипломати можуть вдаватися до використання **кількох** інтердискурсивних маркерів **поспіль**: *...attraverso la formulazione di una Difesa Europea aggiornata e complementare all'Alleanza Atlantica* [14].

ЮРИДИЧНОГО (ПРАВОВОГО) ДИСКУРСУ:

Здебільшого дипломатичний дискурс послуговується:

• назвами **понять** зі сфери **юриспруденції на загал**: *Crescita [...] significa difendere i diritti umani...; ...condividere concretamente il valore assoluto dei diritti umani e dello Stato di diritto, della libertà...; ...poiché la disciplina e l'efficienza [...] sono le necessarie premesse dello sviluppo; ...la legge morale dentro di me...* [14];

• назвами **понять** зі сфери **законотворчості**: *Siamo alla conclusione di una Legislatura...* [14];

• назвами **понять** зі сфери **криміналістики**: *...di una crisi senza precedenti, nata fuori dall'Europa ma di cui l'Europa ha subito particolarmente le conseguenze: complici evedenti* [14];

• назвами **юридичних документів**: *trattati e Accordi internazionali* [14].

• Рідше у дипломатичний дискурс проникають дієслова, що становлять основу лексики, вживаної на позначення **дій, вчинюваних у сфері права** (законотворчості, включно): *...l'Italia è sempre presente quando si tratta d'assicurare pace e sviluppo, e tutelare la dignità dell'uomo; ...il Governo ha adottato 52 disegni di legge di ratifica di Trattati e Accordi internazionali, in gran parte di tutela* [14].

Перша та остання цитати у цій добірці прикладів ілюструють не лише поодиноке, але й **множинне використання маркерів** юридичного дискурсу в дипломатичному.

МЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ:

Визначальною рисою запозичень з медичного дискурсу є їхнє вживання **у прямому значенні** лише у разі спілкування дипломатів на тему **міжнародних контактів у галузі медицини**. Тоді, передбачувано, у дипломатичному дискурсі звучать назви медичних галузей, спеціалізацій, посад, вузьких фахових понять тощо: *... per la conferenza internazionale hanno accolto la delegazione dei cardiologi* [14].

У всіх **інших випадках** лексичні одиниці медичного дискурсу використовуються творцями та учасниками дипломатичної комунікації **образно** – як **сталі вирази** (es.: *Sarebbe naturalmente un errore concepire quest'idea...*) чи, в більшості випадків, як **оказіоналізми** – для створення певного **риторико-стилістичного ефекту**. А це, у свою чергу, є джерелом збагачення фразеологізмів, стилістичних засобів і риторичних фігур, які фіксуються в дипломатичному дискурсі.

Реінтерпретовані запозичення з медичного дискурсу, вживані у складі сталих виразів дипломатичного дискурсу, можуть:

• **зберігати початкову конотацію**, передаючи аналогічне загальне значення: *Credo che oggi la nostra responsabilità sia di contribuire alla [...] crescita [...] del benessere [...] del paese* [14].

• **зазнавати** більшого чи меншого ступеня **десемантизації**: *Il [...] governo [...] ha dovuto affrontare [...], varando provvedimenti dolorosi quanto indispensabili... Tutto questo fa parte di un'operazione più vasta e comprensiva.... L'influenza di un Paese [...] è definita [...] dalla sicurezza e dall'affidabilità che ispira [...] nella recente crisi libica...* [14].

Також і у випадку запозичень з медичного дискурсу фіксується їхнє **множинне вживання** у межах одного речення (висловлювання): *...che ha visto il Paese reggere l'urto di una crisi senza precedenti... Il Capo dello Stato ci ricordava che "Le vicende convulse che per effetto della crisi si stanno da un biennio succedendo nell'Eurozona... Sanno bene che [...] lungo il cammino del benessere e sviluppo sono strettamente legati a un unico respiro politico europeo. Sarebbe riduttivo e miope concepire la crescita esclusivamente sul piano dello sviluppo economico* [14].

У наведених прикладах одразу впадає в око **переважання іменника "*crisi*" – "криза"** (запозиченого та інтерпретованого, похідного від медичного терміна "криз" – невідкладний, гострий, тяжкий стан).

Варто звернути увагу на той факт, що, здебільшого, слова з медичного дискурсу, що функціонують в дипломатичному (зокрема: "болючі" заходи, "операція"; "криз(а)", "конвульсії") налаштовують реципієнта сприймати повідомлення **як імпліцитну пересторогу, сигнал про загрозу**, небезпеку, критичну ситуацію, негативну характеристику події тощо – попри те, що у значній частині процитованих висловлювань з медичними термінами легко впізнаються кліше та сталі вирази;

ГЕОГРАФІЧНОГО ДИСКУРСУ:

Як і у попередньому виді дискурсу, лексеми на позначення географічних понять використовуються в дипломатичному дискурсі:

• на позначення певних **територій**, які є предметом обговорення, тобто – **у прямому значенні**: *...dal lontano Oriente alla sponda Sud del Mediterraneo...; ...cominciare i rapporti prioritari con la sponda sud del Mediterraneo* [14];

• **образно, як риторико-стилістичний засіб**, для реалізації певної комунікативної інтенції: *Un motivo in più per [...] per affermare concetti e mete di valenza strategica che siano la bussola della nostra azione politica; ...il rigore dei provvedimenti* [14];

• **поєднуючи** в одному висловлюванні **терміни** географічного дискурсу, вжиті **у переносному та прямому значеннях**: *A conclusione di un mandato di governo che ha rappresentato, per giudizio diffuso, una stagione di successo per la politica estera, europea, atlantica e mediterranea del nostro Paese, mi permetta, signor Presidente, di sottolineare quelli che considero due caratteri essenziali della diplomazia italiana: coerenza e professionalità* [15].

Перший та третій приклади цієї підбірки засвідчують можливість **поєднання** в одному реченні **кількох елементів**, притаманних географічному дискурсу.

Аналогічні закономірності й характеристики, хіба що у меншій кількості, справджуються і для лексичних одиниць, запозичених з інших дискурсів, які вживаються у дипломатичному дискурсі в прямому чи переносному значеннях. ***Кількість і частотність використання лексем з несуміжних дискурсів є меншою***, порівняно з проаналізованими вище дискурсами. Проте зафіксовані у мовленні міністра Джуліо Терці приклади лише ***збагачують палітру запозичених елементів – маркерів інтердискурсивності, засвідчуючи значну інтергративність дипломатичного дискурсу***.

Відтак, продовжуючи огляд лексичних одиниць, запозичених у дипломатичний дискурс, не слід оминати увагою елементи з низки несуміжних дискурсів. Одразу необхідно зробити ремарку стосовно сфери та способів використання таких інтердискурсивних елементів. Першочергово слід розмежовувати, як і у випадку з суміжними дискурсами, вживання досліджуваних лексем у прямому значенні – під час обговорення питань відповідного професійного спрямування на міжнародному рівні, та у переносному значенні – переважно у складі сталих сполучень, заради досягнення бажаного риторико-стилістичного ефекту.

Для унаочнення сказаного, зважаючи на обмежений обсяг матеріалу, що подається у наукових статтях, подамо номенклатурно назви інших дискурсів, які збагачують дипломатичний своїми питомими лексичними одиницями. При цьому для кожного з них проілюструємо відповідними прикладами лише випадки функціонування у мовленні дипломатів маркерів інтердискурсивності у переносному значенні. Отже, перелік несуміжних дискурсів-донорів включає також елементи з:

НАУКОВОГО ДИСКУРСУ, представленого групами дискурсів, які обслуговують:

а) природничі науки, фіксуючи елементи:

ХІМІЧНОГО ДИСКУРСУ: *Se crisi, o quanto meno incognite, si addensano dentro e fuori dai confini europei [...]. La Conferenza è stata densa di contenuti, dibattiti e approfondimenti tematici* [15];

ГЕОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ: *Nella mia ultima audizione in Parlamento ho insistito – a nome del Governo – affinché essa continui a configurare una piattaforma di sostanziale consenso. ...nel prossimo futuro questa piattaforma condivisa sarà ancora più essenziale per il Paese* [15];

МЕТЕОРОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ: *...Oswald Spengler teorizzava il tramonto dell' Occidente...* [14];

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО (БІОЛОГІЧНОГО) ДИСКУРСУ: *Credo che oggi la nostra responsabilità sia di contribuire al [...]_radicamento dello sviluppo [...]; mi riferisco in poche parole alla presenza [...] italiana [...] nei campi più diversi; Il controllo [...] e la non-proliferazione sono elementi essenziali di sicurezza* [14];

б) точні науки, фіксуючи елементи:

ФІЗИЧНОГО (ФІЗИКА, ОПТИКА) ДИСКУРСУ: *Su impulso della Farnesina [...]; ...credibilità di una fondamentale coerenza…; ...dinamiche decisionali globali...; Al contempo, dobbiamo promuovere dinamiche [...], anche alla luce del contributo costruttivo che dobbiamo sollecitare dalle potenze emergenti. In questo sforzo l'Italia è presente. ...il mio sforzo è stato rivolto a fare [...]; La forza delle idee…; ...spingono con inaudita forza oggettiva in una direzione ineludibile. Sono enormi potenziali ancora inespressi e che, alla luce delle Primavere Arabe, rappresentano...* [14];

МАТЕМАТИЧНОГО (АЛГЕБРА, ГЕОМЕТРІЯ) ДИСКУРСУ: *L'Italia continua inoltre a sostenere con convinzione l'integrazione della Turchia [...]; ...la continuità di politica estera nella sua direttrice europea e atlantica...* [14];

КОМП'ЮТЕРНОГО (ПРОГРАМУВАННЯ, ІНФОРМАТИКИ) ДИСКУРСУ: *Abbiamo deliberato... una programmazione integrata con obiettivi triennali* [15];

АСТРОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ: *La crescita del sistema Paese e delle relazioni internazionali ha bisogno di stabilità nei quadranti geopolitici [...]; ...il cielo stellato sopra di me...* [14];

в) гуманітарні науки, фіксуючи елементи:

ЖУРНАЛІСТСЬКОГО, МАС-МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ (ДИСКУРСУ ЗМІ, ПРЕСИ): *...l'Italia è intervenuta...* [14];

ІСТОРИЧНОГО ДИСКУРСУ: *All'inizio del Novecento...* [14];

ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ: *...poiché la disciplina e l'efficienza [...] sono le necessarie premesse dello sviluppo...* [14];

РЕЛІГІЙНОГО (ТЕОЛОГІЧНОГО, КУЛЬТОВОГО) ДИСКУРСУ:

es.: *È in questo spirito che [...] l'Italia [...] sta facendo sentire la sua presenza in Siria. ...condividere concretamente il valore assoluto [...] della libertà – inclusa quella di religione…; Per far rinascere questo spirito è necessario ...* [14];

КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ: *Credo che oggi la nostra responsabilità sia di contribuire alla [...] crescita [...] culturale...* [14];

ПЕДАГОГІЧНОГО (НАВЧАЛЬНОГО, ДИДАКТИЧНОГО) ДИСКУРСУ: *Sarebbe naturalmente un errore [...]; ...poiché la disciplina e l'efficienza [...] sono le necessarie [...]. A questo proposito mi sembra opportuno ricordare le parole pronunciate [...]. I controlli [...] sono elementi essenziali di sicurezza. Questa conferenza, io credo, è un'importante occasione per sottolineare che l'Italia ha*

bisogno più che mai, di poter affrontare gli impegni che la attendono... [14];

ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО ДИСКУРСУ (термін Г.В.Василенка [1]): *Sono parole che dobbiamo sempre tenere a mente. [...] Voi, che siete i nostri ambasciatori nel mondo, dovete farvi interpreti. Tocca a voi interpretarla [= il senso della missione diplomatica], per il vostro Paese*... [14];

ЛІТЕРАТУРНО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ: *Come sempre, questo nostro incontro annuale serve a [...] ricollocarli [= gli obiettivi] di volta in volta nel mutevole contesto internazionale. Credo che oggi la nostra responsabilità sia di contribuire alla crescita [...] della democrazia [...] anche in contesti vicinissimi a noi, che ne sono ancora in grande misura esclusi; ...rappresentano gli interlocutori naturali per l'Europa*... [14];

МИСТЕЦЬКОГО ДИСКУРСУ, в межах якого можна виділити елементи з:

ХУДОЖНЬОГО (=ЖИВОПИС) ДИСКУРСУ: *Il quadro internazionale [...] ha messo in evidenza; Il volto dell'Europa deve essere ben definito*... [14];

МУЗИЧНОГО ДИСКУРСУ: *Sanno bene che, nonostante battute d'arresto lungo il cammino*... [14];

ТЕАТРАЛЬНОГО (КІНО-) ДИСКУРСУ: *...ha messo in evidenza un'estrema mobilità di scenari. La crescita deve essere la nostra priorità ed è perciò che a questo tema abbiamo scelto di dedicare la conferenza, per esserne noi stessi protagonisti. Insieme con il Ministro [...] ho istituito una cabina di regia [...]; C'è ancora molto da fare, ma l'Italia gioca sempre di più un ruolo nelle dinamiche decisionali globali [...]; L'influenza di un Paese sulla scena internazionale [...]; Italia può sempre più avere il ruolo di protagonista. Il Capo dello Stato ci ricordava che "Le vicende [...] si stanno da un biennio succedendo nell'Eurozona*... [14].

Залежно від обраного критерію класифікації дискурсів, у межах дипломатичного дискурсу вбачаються також лексичні одиниці з:

АРГУМЕНТАТИВНОГО ДИСКУРСУ: *per la risoluzione dei conflitti* [14];

ТЕХНІЧНОГО (ІНДУСТРІАЛЬНОГО) ДИСКУРСУ: *...concepire quest'idea esclusivamente come motore dello sviluppo*... [14];

АРХІТЕКТУРНОГО ТА/ЧИ БУДІВЕЛЬНОГО ДИСКУРСУ: *...l'idea di un crollo progressivo dei fondamenti della nostra civiltà e dei nostri valori*; *...partecipazione alle grandi gare d'appalto internazionali; L'influenza di un Paese [...] non è solo definita dalle sue prospettive [...], ma più in generale dalla sua solidità; ...un cardine della politica estera italiana ed europea [...]; ...evedenti carenze strutturali [...]; ...compimento politico del progetto europeo*; *...la nostra comunità nazionale impegnata nel progetto europeo. Crescita vuol dire dunque anche agire [...] per la ricostruzione nei paesi [...]. È necessario in primo luogo ridefinire l'architettura internazionale*... [14];

ПОЛІГРАФІЧНОГО (ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ) ДИСКУРСУ: *...poiché la disciplina e l'efficienza [...] sono le necessarie premesse dello sviluppo*; *...riferimento politico [...]; Anche in questo ambito l'Italia ha tutte le carte in regola*... [14];

СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ: *Ciò che è stato chiamato "rigore" avrà senso tuttavia solo se ora sapremo, in Italia e in Europa, rilanciare la crescita*; *mi riferisco alle grandi gare [...]; Di questo slancio Voi [...] dovete*... [14];

ДИСКУРСУ МОДИ: *Nel mondo abbiamo fatto apprezzare il "modello italiano"*... [14].

Окрему увагу хотілося б приділити прикладам дипломатичного дискурсу на кшталт таких:

es.: *...poiché la disciplina e l'efficienza [...] sono le necessarie premesse dello sviluppo* [14]. Підкреслений іменник "*disciplina*" – "дисципліна" належить і до військового, і до педагогічного дискурсу, а слово "*premesse*", вжите у розумінні "передумова, попередня умова, вихідне положення; засновок; вступна частина (позову); вступ, пояснення, переднє слово" є водночас лексичною одиницею філософського, юридичного, літературного, поліграфічного дискурсів, а також одним з понять логіки.

es.: *Sarebbe naturalmente un errore* (педагогічний дискурс) *concepire* (медичний дискурс) *quest'idea esclusivamente come motore* (технічний дискурс) *dello sviluppo economico* (економічно-фінансовий дискурс)*; il nostro governo* (бюрократично-інституційний дискурс) *ha dovuto affrontare* (військовий дискурс) *sin dai primi giorni della sua azione condizioni di finanza pubblica* (економічно-фінансовий дискурс) *ad alto rischio, varando provvedimenti dolorosi* (медичний дискурс) *quanto indispensabili, al pari di numerosi altri partner europei; poiché la disciplina* (педагогічний та/чи військовий дискурс) *e l'efficienza* [14].

Навіть без детального аналізу цитованого висловлення Міністра, мимоволі виникає запитання: що ж "дипломатичного" в такому зразку дипломатичного дискурсу, якщо в межах одного речення мовець уживає десяток елементів, які належать до інших видів дискурсів? (Заради статистичної точності: на 35 значимих слів – 12, тобто 1/3, інтердискурсивних лексичних одиниць). Відтак, логічним видається висновок про те, що дипломатичний дискурс є тим видом дискурсу, якому дійсно ***притаманний високий ступінь інтердискурсивності***, що доводить висловлене нами на початку дослідження теоретичне припущення та дозволяє ***кваліфікувати досліджуваний дискурс як інтергативний гетерогенний полікодовий дискурс-конгломерат (результат поєднання різнорідних елементів – суміш, мікс, меланж, скупчення, нагромадження та засилля) маркерів інших дискурсів***. А це, у свою чергу, вимагає від творців і учасників дипломатичного дискурсу неабиякої ерудиції, освіченості, знань у не одній галузі та сфері діяльності, що забезпечить належний рівень комунікації і уможливить адекватну реакцію, розуміння та сприйняття інформації у процесі спілкування.

На загал, в розглянутому вище виступі колишнього Міністра закордонних справ Італії Джуліо Терці було виявлено лексичні елементи з понад трьох десятків дискурсів. Таким чином, результати здійсненого нами аналізу підтверджують справедливість висунутих раніше тез, а ***інтердискурсивність можна справедливо уважати універсальною ознакою сучасного дипломатичного дискурсу Італії***. Водночас, притаманність інтердискурсивності як універсальної ознаки дипломатичного дискурсу нашої доби, незалежно від того, якій конкретній лінгвокультурі (країні) він належить, буде унаочнено у наших наступних наукових розвідках.

Схематично, ***моделюючи поле лексичних одиниць дипломатичного дискурсу***, можна стверджувати, що довкола ядра суто "дипломатичної" лексики у приядерній зоні розташовуватимуться одиниці-контамінанти з політичного, фінансово-економічного, юридичного, ділового та військового дискурсів. Ближче до периферії – елементи медичного, фізичного, архітектурного, будівельного, літературного, театрального дискурсів. Периферію цього поля утворюватимуть лексеми географічного, спортивного, сільськогосподарського, релігійного, астрономічного, педагогічного, математичного, перекладацького, поліграфічного дискурсів. Як засвідчує ілюстративний матеріал, периферійні та близькі до них запозичені елементи сприймаються, переважно, як кліше. І, нарешті, за межами поля знаходитимуться запозичення з тих дискурсів-донорів, які фігурують у дипломатичному дискурсі як спорадичні, поодинокі

чи оказіональні. Це – лексичні одиниці з історичного, технічного (індустріального), мистецького (художнього, музичного), культурологічного, метеорологічного, мас-медійного, філософського дискурсів і дискурсу моди.

Принагідно зазначимо, що висновки до цієї статті зроблені виключно на основі проаналізованого ілюстративного матеріалу – всіх без винятку проявів інтердискурсивності, що містяться у двох виступах тогочасного Міністра закордонних справ Італії. Теоретизуючи, ми схильні припускати, що наведений нами перелік джерел інтердискурсивності для дипломатичного дискурсу не є вичерпним. Тому пошук інших питомих дискурсів-донорів лексичних одиниць, використовуваних у мові та мовленні дипломатів становитиме продовження розпочатого дослідження.

У перспективі цікаво було б детально проаналізувати комунікативну ціль (мету) вживання мовцями елементів з інших видів дискурсів у дипломатичному та потенційні функції таких лексичних одиниць.

Список використаних джерел

1. *Василенко Г. В.* Художній образ як проблема перекладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vknlu_mtmk/2011_1/68.pdf.
2. *Вебер Е. А.* Опыт лингвистического исследования когнитивного диссонанса в английском дипломатическом дискурсе : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / *Вебер Е. А.* – Иркутск, 2004. – 213 с.
3. *Волкова Т. А.* Дипломатический дискурс в аспекте стратегичности перевода и коммуникации (на материале английского и русского языков) : автореф. дис. … канд. филол. наук : 10.02.20 / *Волкова Т. А.* – Тюмень, 2007. – 24 с.
4. *Гась С. Г.* Образ России в российском дипломатическом дискурсе / *С. Г. Гась* // Investigationes Linguisticae. – Poznan, 2008. – Vol. XVI. – P. 25–32.
5. *Кащишин Н.* Особливості дискурсу та терміносистеми англомовних дипломатичних документів / *Кащишин Н.* – Л., 2009.
6. *Кожетева А .С.* Лингвопрагматические характеристики дипломатического дискурса (на материале вербальных нот) : автореф. дис. … канд. филол. наук : 10.02.19 / *Кожетева А .С.* – М., 2012.
7. *Мацько О. М.* Мовні формули в дипломатичних текстах сучасної української мови : дис. ... канд. наук : 10.02.01 / *Мацько О. М.* – К., 2001.
8. *Метелица Е. В.* Лингвосемиотическое пространство дискурса дипломатического протокола (на материале текстов дипломатического протокола государственного департамента США) : дис. … канд. филол. наук : 10.02.04. – Волгоград, 2002. – 193 (263) с.
9. Поворознюк Р. В. Лінгвокультурологічні особливості протокольних промов у оригіналі та перекладі (на матеріалі українських та американських текстів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Поворознюк Р. В. – К., 2004. – 20 с.
10. Рябініна О. К. Інтертекстуальність у дискурсі сучасної української преси: лінгвістичний аспект : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.01 / О. К. Рябініна. – Х., 2008. – 23 с.
11. *Чернявская В. Е.* Открытый текст и открытый дискурс: интертекстуальность – дискурсивность – интердискурсивность / *В. Е. Чернявская* // Лингвистика текста и дискурсивный анализ: традиции и перспективы / отв. ред. В.Е. Чернявская. – СПб., 2007. – С. 7–26.
12. *Bresslau H.* Manuale di diplomazia per la Germania e l'Italia / *H. Bresslau* // Traduzione di Voci-Roth A.M. – Associazione italiana dei paleografi e diplomatici. Divisione studi e pubblicazioni. – Roma, 1998. – 1423 p.
13. *Serra E.* Manuale di storia dei trattati e di diplomazia / *E. Serra*. – Milano, 1985. – 378 p.
14. *Terzi G.* Intervento del Ministro Terzi in occasione della IX Conferenza degli Ambasciatori d'Italia / *G. Terzi*. – Roma, 2012.
15. *Terzi G.* Intervento del Ministro Terzi nella sessione conclusiva della Conferenza degli Ambasciatori d'Italia / *G. Terzi*. – Roma, 2012.

Надійшла до редколегії 25.09.14

O. Ponomarenko, cand. of Philol., doctorant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INTERDISCURSIVITY AS MAIN FEATURE OF THE DIPLOMATIC DISCOURSE (ON THE MATERIAL OF THE EX-MINISTER OF FOREIGN AFFAIRS GIULIO MARIA TERZI DI SANT'AGATA'S SPEECHES PRONOUNCED DURING THE IX CONFERENCE OF THE AMBASSADORS IN ROME)

The article shows the results of the analysis of peculiar elements from other discourses in the diplomatic one. It proves the high degree of interdiscursivity of the diplomatic discourse. The predominance of economic, political, juridical and military terms or lexical units is ascertained, as well as the use of lexical units from other (non-adjacent) discourses, too. This conclusion made it possible to design the semantic field for lexical units used in the diplomatic discourse and to single out its core – the so-called professional, pure "diplomatic" lexis or vocabulary."

Keywords: diplomatic discourse, interdiscursivity, lexical units.

О. Пономаренко канд. филол. наук, докторант
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ИНТЕРДИСКУРСИВНОСТЬ КАК ОСНОВНАЯ ЧЕРТА ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА (на материале выступлений екс-Министра иностранных дел Италии Дж.Терци Ди Сант-Агата на IX Конференции Послов в Риме)

Анализируются случаи употребления характерных элементов других дискурсов в дипломатичесоком. Доказывается присущность последнему значительной степени интердискурсивности и интегративноти. Констатируется преобладание экономической, политической, юридической и военной лексики в дипломатическом дискурсе, а также использование лексем из других (несмежных) дискурсов. Это позволило смоделировать поле лексических единиц дипломатического дискурса и выделить ядро – исключительно "дипломатическую" лексику.

Ключевые слова: дипломатический дискурс, интердискурсивность, лексические единицы.

УДК 811.133.1'008

Ольга Ігнатова, канд. філол. наук, доц.
Київський університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЗВЕРТАННЯ НА "ТИ" І НА "ВИ" У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД

Розглядаються різні етапи функціонування в міжособистісному спілкуванні французьких особових займенників tu та vous у французькій мові, їх значення та соціальна роль: від нейтрального позначення однини та множини до шанобливо-ввічливого vous та "егалітарного" tu.

Ключові слова: французька мова, особові займенники tu та vous,соціокультурний підхід.

В системі французької мови особові займенники *tu* та *vous*, що є **предметом** дослідження, вживаються для позначення другої особи відповідно однини та множини в своїй первинній, нейтральній функції придієслівного займенника. Стилістично, обидва займенники в мовленні набували різних відтінків значення в різні історичні періоди, які ми маємо **на меті** проаналізувати.

В останні десятиріччя французькі мовознавці звертають увагу на чергову тенденцію поширення вживання у міжособистісному спілкуванні особового займенника *tu* на противагу шанобливо-ввічливому *vous* [2-4].

Ця проблема соціально-культурного характеру, без сумніву є **актуальною** для вивчення, адже поряд з тим, що вона має, з одного боку – глибокі історичні корені, а з іншого потребує новітнього трактування за умов полі-

© Ігнатова О., 2014